

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2556 ISSN 1906 - 7062

บทวิจารณ์หนังสือ The SAGE Handbook of Qualitative Research

*Edited by Norman K. Denzin. & Yvonna S. Lincoln.
Copyright 2011 by SAGE Publications, Inc. 4 th ed.*

766 Pages

กฤษณะ ทองแก้ว ¹

หนังสือคู่มือการทำวิจัยเชิงคุณภาพของ SAGE เล่มนี้เด่นชัดและ
ลินคอร์น (Norman K. Denzin and Yvonna S. Lincoln) ซึ่งทั้งคู่
เป็นบรรณาธิการร่วม ได้อารัมภบทถึงบทนำอันแหลมคมว่าด้วย หลักการ
และการปฏิบัติในการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยได้ลำดับถึงวิวัฒนาการของ
ประวัติศาสตร์ของกระบวนทัศน์การวิจัยตามยุคต่างๆ โดยยุคแรก
เริ่มขึ้นในทศวรรษ 1970-1990 เมื่อนักคิดหลังปฏิฐานนิยม (Post Positivism)
และหลังโครงสร้างนิยม (Post Structure) ทำการทำทลายกลุ่มนักคิด
ปฏิฐานนิยม ต่อมาในยุคที่สอง ในช่วงปี 1990-2005 เป็นช่วงเวลาของ
การทำทลายทางความคิดของนักคิดแนวหลังปฏิฐานนิยม โดยนักคิดในแนว
โครงสร้างนิยม กับ กระบวนทัศน์ทฤษฎีวิพากษ์ (Critical theory paradigms)
และในยุคสุดท้าย คือ ช่วงปี 2005 จนถึงปัจจุบัน ที่กระแสของการถกเถียง
ก็ได้เปลี่ยนมาที่หลักฐาน (Evidence) ตามหลักวิธีวิทยา (Methodologists)
ที่มาจากรูปแบบของการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Research methods)
การตีความ (Interpretation) และสำนักทฤษฎีวิพากษ์ซึ่งนับเป็นอีกก้าวหนึ่ง

¹ อาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ของการทำหายุต่อการวิจัยเชิงคุณภาพที่ทันกับสถานการณ์ ซึ่งนับว่าเป็นการถกเถียงอันร่วมสมัยของการวิจัยในเชิงคุณภาพที่น่าติดตามอย่างสำคัญยิ่งสำหรับนักวิจัยในแวดวงการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ บรรณาธิการได้จัดเนื้อหาหนังสือคู่มือการทำวิจัยเชิงคุณภาพของ SAGE เล่มนี้ไว้ 6 ส่วนดังนี้คือ

ส่วนแรก การกำหนดสนามการวิจัย (Locating the field)

หนังสือคู่มือเริ่มด้วยการกำหนดขอบเขตการวิจัยเชิงคุณภาพจากหลักวิชา แล้วหันกลับไปสนใจประวัติศาสตร์ของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสำรวจศึกษาการวิจัยที่ให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบของนักวิจัยเชิงคุณภาพต่อจริยศาสตร์(Ethics)การเมือง(Politics)และคุณธรรม(Moral) โดยเริ่มที่แนวคิดแบบจารีตที่ยอมรับว่า การทำวิจัยมีเป้าหมายคือ การเชื่อมโยง และการหาทางออกให้กับปัญหาต่างๆ เป็นส่วนใหญ่ แต่เลวินและกรีนวูด (Levin and Greenwood, 2011) ในบทความการฟื้นคืนสู่มหาวิทยาลัยและการลงทุนใหม่ในสังคมศาสตร์ “Revitalizing University by Reinventing The Social Sciences : Bildung and Action Research” เสนอความเห็นที่โต้แย้งว่า ผู้วิจัยต้องมีความรับผิดชอบต่อการสร้างความหมายใหม่ให้กับสังคมด้วย การเสริมสร้างมีความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัย มหาวิทยาลัย และพื้นที่ศึกษาที่จะเปลี่ยนไปด้วย ผู้วิจัยต้องยึดมั่นต่อหลักการ ทำการฝึกฝนและเคารพต่อจารีตต่างๆ ในพื้นที่วิจัย และนำพจารีตเหล่านั้นกลับมาปรับใช้สังคม โดยนำกลับมาสู่พื้นที่ทางสังคม (Civic sphere) ด้วยกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม อาทิ การสนทนา (Dialogue) ความร่วมมือ (Participation) และการตัดสินใจร่วมกัน (Decision-making) ของสังคมด้วย

กระบวนการทบทวนวรรณกรรมนั้นมีความสำคัญที่จะช่วยเปลี่ยนผ่านการสำรวจไปสู่การนำความรู้ไปใช้จริง (Praxis) ซึ่งชื่องานวิจัยก็จะเกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการสำรวจ เพราะว่างานวิจัยที่นำความรู้ไปใช้ ผิดหัดจริง จะส่งผลกระทบต่อผู้ที่ปฏิบัติที่สามารถนำความรู้ไปแก้ปัญหาทางสังคมได้มากขึ้น

ส่วนปัญหาที่ยังคงมีอยู่ตราบปัจจุบันก็คือ งานวิจัยไม่ได้มาจากพื้นฐาน หรือไม่ได้มาอย่างทฤษฎีฐานราก (Grand Theory) ทั้งๆ ที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและกระบวนการทำวิจัยสามารถเข้าถึงองค์ความรู้จากผู้ปฏิบัติงานที่อยู่ติดกับฐานรากของสังคม เพราะสิ่งเหล่านี้ต่างหากที่ควรนำไปสู่ คำถามการวิจัย (Research Question) และ การทำวิจัย (Action Research) ต่อไป เลวินและกรีน (Levin and Greenwood) ได้เสนอแบบแผนของการฝึกฝนการวิจัยจากฐานราก (Model of pragmatically grounded action Research) ซึ่งมีองค์ประกอบ คือ ทักษะที่หลากหลายมิติ (Multiperspecttive) วิธีวิทยาที่หลากหลาย (Methodologically diverse) การให้ความร่วมมือ (Collaborative) การสนับสนุนของสมาชิกในพื้นที่ (Communicative) บริบทและความเป็นศูนย์กลาง (Context-Centered) และความรับผิดชอบต่อโครงการวิจัย ทั้งคู่พยายามเรียกร้องให้แบบแผนเหล่านี้ เข้ามามีส่วนในการทำวิจัยของมหาวิทยาลัยเพราะแบบแผนข้างต้นจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ นักวิจัยเข้าใจรากฐานของจารีตสังคมและจะทำให้สามารถถอดรื้อ สร้างความสัมพันธ์ของ ชุมชน รัฐ และสังคมโลกในศตวรรษหน้าได้อีกด้วย

ส่วนที่สอง การโต้แย้งในกระบวนทัศน์และทัศนะ (Paradigms and Perspectives in contention)

ลินคอร์น ลีแฮม และกูปา (Yvonna S. Lincoln, Susan A. Lynham, and Egon G. Guba) ในบทความ “Paradigmatic controversies, Contradictions, And Emerging confluences, Revisited.”

เริ่มต้น Guba นิยามว่า พื้นฐานของความเชื่อ (Belief) จะนำไปสู่ การกระทำ ซึ่งต่อมา Thomas Khun ได้ใช้คำว่า Paradigms ที่แปลเป็น ภาษาไทยว่า “กระบวนทัศน์” ที่ครอบคลุมกระบวนกรต่างๆ ของนักวิจัย ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบแล้วเสร็จ ฉะนั้นกระบวนทัศน์จะมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ จริยศาสตร์ (Ethics) ญาณวิทยา (Epistemology) ภาววิทยา (Ontology) และระเบียบวิธี (Methodology) กระบวนทัศน์มีสองรูปแบบคือ กระบวน ทัศน์แบบปฏิฐาน กับ กระบวนทัศน์แบบหลังปฏิฐาน ในกระบวนทัศน์ แบบปฏิฐานนิยม ลงมาสู่การวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งส่วนใหญ่ก็อยู่ในแวดวงของวิทยาศาสตร์ เพราะศาสตร์นี้เริ่มมาจากวิทยาศาสตร์ อยู่แล้ว ในส่วนของวิชาสังคมวิทยา (Sociology) มีอ็อกส์ ก็องส์ (August Comte) เป็นบิดาของสังคมวิทยาที่ได้นำแนวทางกรวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ เข้ามาในสังคมศาสตร์ ส่วนกระบวนทัศน์แบบหลังปฏิฐานนิยม ก็นำมาสู่ การวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ให้ความสำคัญกับบริบท เงื่อนไข ประวัติศาสตร์ และความลุ่มลึกของศาสตร์ที่เน้นไปให้ถึงซึ่งการตีความ นั้นเอง (ชาย โพธิสิตา, 2548) ลินคอร์น ลีแฮม และกูปา (Lincoln Lynham and Guba) ถกเถียงว่า Paradigm ควรมีองค์ประกอบ ดังนี้คือ จริยศาสตร์ (Axiology) สามารถวัดได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน (Accommodation and Commensurability) การกระทำ (Action) การควบคุม (Control) พื้นฐานทางความจริง (Foundation) ความเที่ยง (Validity) เสียยงและ

การสะท้อนกลับ (Voice reflexivity) นอกจากนั้นทั้งสองคนได้อธิบายถึงองค์ประกอบที่สำคัญเพิ่มเติม คือ เนื้อหา (Detail) ความเชื่อในความจริง (Reliance on naive realism) มूलเหตุของความจริง (Dualistic epistemology) การตรวจสอบแนวทางการสำรวจ (Verification approach to inquiry) ความเชื่อถือได้ (Reliability) ความเที่ยงตรง (Validity) การทำนายได้ (Prediction) การควบคุมได้ (Control) และการสร้างแนวทางสู่ความรู้ (Building block approach to Knowledge)

เมื่อกระบวนทัศน์ต่างๆ ได้พยายามเรียกร้องมาตรฐานต่างๆ เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อาทิ ฝ่ายปฏิฐานนิยมที่โจมตีนักวิจัยฝั่งคุณภาพว่า มีอคติกับการทำงานวิจัยเชิงคุณภาพ ไม่สามารถหลุดพ้นออกมาได้จากสิ่งที่ทำ แต่ในทางกลับกันฝ่ายคุณภาพก็โจมตีนักวิจัยเชิงปริมาณว่า คำตอบที่ได้ไม่สามารถนำไปอธิบายได้กับพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งการค้นหาช่องว่างของการวิจัยซึ่งกันและกัน นำมาสู่การยอมรับให้มีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology) ตามมานั้นเอง (John W. Creswell, 1994)

ส่วนที่สาม การสำรวจวิธีการวิจัยและการวิเคราะห์ (Strategies of inquiry and Analyzing)

นักวิจัยเชิงคุณภาพที่เอาใจใส่ในความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชน ย่อมตระหนักถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมา การปฏิสัมพันธ์ และการคงอยู่ของโครงสร้างทางสังคมโดยรวม ด้วยเหตุนี้จึงมีความพยายามสร้างอัตลักษณ์ในช่วงประวัติศาสตร์ ตามตำแหน่งแห่งที่ของพื้นที่สาธารณะ ซึ่งเช่นเดียวกับการสร้างผลงานวิจัยที่จำเป็นต้องทำความเข้าใจกับวิธีการต่างๆ ของนักวิจัย เริ่มตั้งแต่ทำความเข้าใจกับการออกแบบการวิจัย เป็นต้น แล้วตามศึกษาวิธีการในการดำเนินการวิจัย และส่วนนี้ก็จะทำการเจาะลึกไปที่ การศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) ของเบนส์ ไฟเบอร์ก (Bent Flyvbjerg)

ที่เขานำเสนอว่า การศึกษาเฉพาะกรณี นั้นคือ การพยายามวิเคราะห์ ความเป็นปัจเจกบุคคล โดยมองปัจเจกบุคคลเป็นศูนย์กลางของการศึกษา (Center) ว่ามีพัฒนาการมีความเกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมรอบตัว หรือ บริบท(Context) ด้วย และหน่วยการวิเคราะห์ก็คือ ระดับปัจเจกบุคคล แต่อย่างไรก็ตาม เบ็นส์ ไฟเบอร์ก (Bent Flyvbjerg) ได้กล่าวไว้ก่อนที่ จะนำวิธีการศึกษาเฉพาะกรณีมาใช้ นั้น นักวิจัยจะต้องทำการศึกษา ความสามารถและข้อจำกัดของวิธีการเหล่านั้นด้วย อาทิ การศึกษาเฉพาะ กรณี มีเงื่อนไข ดังนี้ *ประการแรก* โดยทั่วไปแล้วการศึกษาแบบเฉพาะกรณี จะให้ความรู้มากกว่าจะให้คุณค่า เพราะเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลไม่ใช่ สังคม *ประการที่สอง* ผลการศึกษาจะไม่สามารถสรุปเป็นข้อสรุปทั่วไปได้ *ประการที่สาม* การศึกษาเฉพาะกรณีไม่เหมาะที่จะนำไปสร้างทฤษฎี *ประการที่สี่* การศึกษาเฉพาะกรณีมีแนวโน้มยอมรับอคติจากกระบวนการ วิจัย และประการสุดท้าย มีความยากและท้าทายเช่นกันที่จะพัฒนา ข้อสรุปทั่วไปลงสู่การศึกษาเฉพาะกรณี เป็นต้น

สิ่งที่นักวิจัยศึกษาเฉพาะกรณีสนใจคือ อัตชีวประวัติของผู้ให้ ข้อมูลสำคัญ (Timeline) วิธีการแก้ปัญหาของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เรื่องราว เป็นต้น นอกจากนี้ผู้วิจัยก็ต้องเตรียมข้อมูลข่าวสาร ประวัติศาสตร์ ภูมิหลัง ของเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อช่วย ในการกระตุ้นถึงความทรงจำของผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้กลับมาแนะนำเสนอสิ่งที่ ผู้วิจัยจำเป็นต้องการ เพราะฉะนั้นจากการเตรียมการดังกล่าว และจากวิธีการ วิจัยแบบนี้ มักจะปรากฏการศึกษาแบบกรณีศึกษาในงานของสตรีศึกษา (Feminist) เป็นส่วนใหญ่ เพราะนักวิจัยต้องการความลุ่มลึกของงานวิจัยที่ ปะปนกับอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด การแก้ปัญหา และการฝ่าด่านอุปสรรค มาได้ นั่นเอง (วารุณี ฐิริสินสิทธิ, 2545)

ส่วนที่สี่ ประสบการณ์จากการเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์
เครื่องมือ (Methods of Collecting and analyzing empirical materials)

ในส่วนที่สี่มีบทความที่น่าสนใจวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น การสำรวจเรื่องเล่าในสนาม การสำรวจการวิพากษ์ศิลปะ ประวัติศาสตร์ บอกเล่า การสังเกตบนการสังเกตการณ์ที่ต่อเนื่องและทำลาย การทำความเข้าใจ วิธีวิทยา ขาดพันธู์วรรณากับปฏิบัติการวิพากษ์ การวิเคราะห์การสนทนากับตำรา และ การสนทนากลุ่ม เป็นต้น ในที่นี้จะขอนำเสนอการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการเชิงประวัติศาสตร์บอกเล่า “Oral History” ของลินดา ซ็อป (Linda Shopes) โดยได้เกริ่นนำว่า ประวัติศาสตร์บอกเล่าที่สนใจแบบแผนของความทรงจำ ที่ผ่านการประยุกต์ พัฒนาสู่ความรู้ ดังนั้น การสัมภาษณ์ในแต่ละครั้งนักวิจัยจะต้องทำการเปิดประเด็นและปิดประเด็นเรื่องที่สนใจจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้เรียบร้อยและครบถ้วน

ถ้าหากสังเกตดีๆ จะพบว่าชีวิตอยู่ภายใต้เรื่องเล่า และถูกประทับตราจากสังคม ดังนั้น เพื่อมองหาประสบการณ์ (Experience) และความหมาย (Meaning) ของสิ่งเหล่านั้น เพื่ออธิบายร่วมกันได้กับกระแสของวัฒนธรรมส่วนใหญ่ (Mass Culture) แต่มุมที่ต้องให้ความสำคัญมากที่สุดก็คือ เรื่องเล่าส่วนบุคคล ที่จะนำไปสู่องค์ความรู้ในรูปของตำรา ไม่ว่าจะเรื่องของอำนาจ (Power) เพศสภาวะ (Gender) เชื้อชาติ (Race) และ ผลประโยชน์ของชนชั้น (Class interest) อีกด้วย การศึกษาและทบทวนการนำวิธีวิทยาแบบประวัติศาสตร์บอกเล่าไปใช้กับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ จากการทบทวนพบว่า มี 3 รูปแบบ คือ แบบมีระบบโครงสร้าง (Forms-Structure) แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructure) และแบบปลายเปิด (Open-ended) ในขณะที่เดียวกันก็ได้มีการประยุกต์วิธีการที่นำมาใช้กับวิธีวิทยาแบบประวัติศาสตร์บอกเล่า เช่น การสร้างเรื่องของผู้ให้ข้อมูลหลัก การนำมาศึกษากับแนวคิด

สตรีนิยมในโลกหลังสมัยใหม่ หรือ เสียงที่หลากหลายจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นต้น

โดยจุดมุ่งหมายของการนำวิธีวิทยาแบบประวัติศาสตร์บอกเล่ามาใช้ก็เพื่อต้องการบันทึกคำบอกเล่า (Recorded Interview) ที่เกี่ยวโยงกับอัตชีวประวัติบุคคล (Individual Biography) ความทรงจำที่มีมาตั้งแต่กำเนิด (Memory and an Inherently) และการสำรวจความทรงจำที่ลึกซึ้ง (Inquiry in Depth) ซึ่งจากบทความนี้ก็สะท้อนให้เห็นถึงมุมมองต่างๆ เพิ่มขึ้นถ้าหากจักนำวิธีวิทยาแบบประวัติศาสตร์บอกเล่าไปใช้กับงานวิจัย หนึ่งงานวิจัยแนวทางนี้ส่วนใหญ่ย่อมยอมรับอคติของผู้ให้ข้อมูลหลัก เพราะถือว่า อคติ คือ เรื่องราวเรื่องหนึ่งที่ผ่านมาจากประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักโดยตัวเอง แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยก็จักต้องเข้าใจบริบท ภูมิหลัง มิติต่างๆ ทางสังคมที่ไปเกี่ยวโยงกับ คำบอกเล่า เพื่อจักเป็นการตรวจทาน คำบอกเล่า หรือเพื่อปูพื้นที่ ปรับพื้นที่ ให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ บอกเล่า เรื่องที่นักวิจัยสนใจได้อย่างครบถ้วน

ส่วนที่ห้า ศิลปะการฝึกฝนเกี่ยวกับการตีความ การประเมิน และการสร้างตัวอย่าง (The art and practices of interpretation, Evaluation and Representation)

บรรยากาศของการทำวิจัยต้องมีบางช่วงเวลาที่นักวิจัยต้องดำรงตนเป็นนักประเมิน และจำต้องประเมิน วิเคราะห์ และตีความหลักฐานต่างๆ ไปพร้อมๆ กัน ซึ่งการจะกระทำดังกล่าวได้ ผู้วิจัยจักต้องเข้าใจความผูกพันของสิ่งที่กำลังจะทำกับทฤษฎีอย่างดีแล้ว จึงจะสามารถก้าวข้ามกระบวนการต่างๆ ได้ ไม่ว่าจะการวิจัยนั้นจักเป็นการวิจัยตามกระบวนการทัศน์ปฏิฐานนิยม หรือ กระบวนทัศน์หลังปฏิฐานนิยมก็ตาม การตีความ การประเมิน และการสร้างตัวอย่าง จะต้องมีความมาตรฐานของหลักการวัดถึง ความเที่ยงตรง

และ ความเชื่อถือ ได้ทั้งสิ้น ในบทความ “The Politics of Evidence” ของเดนซิน (Norman K. Denzin) ได้นำเสนอว่า ปัจจุบันนี้ได้มีการถกเถียงเกี่ยวกับนโยบายของรัฐต่างๆ ทั่วไป ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะต้องมีการนำเอาหลักฐานหรือข้อเท็จจริงต่างๆ มาต่อสู้ต่อรองซึ่งกันและกัน โดยได้มาจากการทบทวนองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับ รัฐชาติ หลักการปฏิบัติ การสนับสนุนมาตรฐานของการจัดจำแนกตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพมากขึ้น โดยเขาเสนอว่าเมื่อเร็วๆ นี้ได้เกิดผลกระทบในวงกว้างจากสมาคมศึกษาการวิจัยในมนุษยศาสตร์ตามแนวแบบจารีต ที่มุ่งให้ความสำคัญกับความหลากหลาย จนนำมาสู่การทำวิจัยเชิงคุณภาพมากขึ้น โดยเฉพาะภายหลังจากการปล่อยให้หนักคิดเชิงปฏิฐานนิยมและนักคิดหลังโครงสร้างนิยม ได้ดำเนินการและสรุปจนส่งผลให้ผู้นับถือศาสนาคริสต์นิกายออร์ทอดอกซ์ (Orthodox) ได้รับผลกระทบต่อการจัดเก็บภาษีมาแล้ว ดังนั้น การตีความ การประเมิน และการยกตัวอย่าง จึงมีความสำคัญมากอีกอย่างหนึ่งในกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ เพราะถ้าหากผู้วิจัยดำเนินการตีความ ประเมินและยกตัวอย่างผิดแล้ว จะทำให้งานวิจัยออกห่างจากมาตรฐานทางวิชาการอย่างมาก แต่ในทางกลับกัน ถ้าหากนักวิจัยมีมาตรฐาน มีความเที่ยงตรง และมีความเชื่อถือได้สูงแล้ว กระบวนการของการตีความ การประเมินและการยกตัวอย่างก็จะส่งผลให้งานวิจัยถูกนำไปปรับเป็นนโยบายสาธารณะได้อีกด้วย (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2549)

ส่วนที่หก การวิจัยเชิงคุณภาพในอนาคต (The Future of qualitative Research)

การเริ่มต้นของการวิจัยเชิงคุณภาพได้วิวัฒนาการและเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมรูปแบบ แนวทางของการวิจัยอยู่ตลอดเวลา เพื่อการประยุกต์ใช้วิธีวิทยาให้สามารถก้าวไปพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม

จากยุคดั้งเดิม เพศสภาวะ การเล่าเรื่องในเชิงญาณวิทยาที่มีการเรียกร้องให้มีการนำ E ตัวใหญ่มาเขียน Epistemology เพื่อจะให้ความสำคัญกับความถูกต้องของการทดแทน ยุคหลังของหลังโครงสร้างนิยม การตีความจากข้างในสตรีศึกษา นักคิดหลังโครงสร้างนิยม ผู้ปฏิบัติการณ์ในการแสวงหาความรู้จากการปฏิบัติ ขาดิพนธ์วิพากษ์ ทฤษฎีเกี่ยวกับเพศที่แตกแยก (Queer Theory) ที่นำมาใช้ในการศึกษา เพราะการเข้าถึงความจริงจากเรื่องเล่าจะเข้ามาแทนที่วาทกรรมและจริยธรรมในเชิงคุณค่า โดยการให้ความสำคัญกับการสนทนา ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมสังคมคุณธรรมอีกครั้งด้วย

จากการสำรวจเชิงคุณภาพ พบว่า มีอยู่ภายใต้สามรูปแบบ หนึ่ง คือ สิทธิทางการเมือง (Political Right) ซึ่งมีวิธีวิทยาการสนทนาว่า ใครเป็นใคร และการสนทนาแบบใหม่ที่สนใจระบบการเมืองการปกครอง โดยใช้หลักฐานมาสนับสนุน ประสบการณ์จากวิธีวิทยา และ การวิจัยแบบผสมผสานมาใช้ในการร่วมวง ซึ่งจากการกระทำดังกล่าวนี้ ส่งผลให้ การวิจัยเชิงคุณภาพ ตกไปอยู่ในพื้นที่ชายขอบของการวิจัยนั่นเอง สอง คือ สิทธิทางญาณวิทยา (Epistemology Right) หรือสิทธิของการสร้างองค์ความรู้จากความจริงที่เกิดขึ้น (Ontology) ซึ่งมีมาตั้งแต่วิธีวิทยาครั้งจารีต ที่มีความพยายามวกกลับไปหา ยุคทองของการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อจะนำกลับมาใช้ในปัจจุบันอีกครั้งหนึ่ง สาม สิทธิทางจริยธรรม (Ethical Right) ที่มีความพยายามนำวิธีคิดในเชิงวิทยาศาสตร์ และประเพณีเก่าของนักวิจัยเชิงสังคมศาสตร์ ที่มุ่งให้ความสำคัญกับการร่วมไม้ร่วมมือ และการเสริมอำนาจให้ด้านต่างๆ ของการวิจัย

ในบทความ “Qualitative futures : Where we might go from where we have been” ของจูดีส พรีสซีส (Judith Preissle) ได้พยายามชี้ให้เห็นผลกระทบที่ลุ่มลึกจากการเคลื่อนย้ายตัวของการวิจัย

เชิงคุณภาพจากอดีตสู่นาคต ซึ่งเป็นมุมมองของเธอจากประสบการณ์ การทำวิจัยภาคสนามและสอนหนังสือมา 40 ปี โดยยกคำอุปมาที่หลากหลาย (Multiple-Metaphors) อย่างเช่น พืชชนิดหนึ่งที่มีลักษณะพุ่มต่ำ พยาธิ ตัวตืด สิ่งที่มีลักษณะคล้ายร่มที่ครอบคลุมสิ่งต่างๆ ได้ การสมรู้ร่วมคิด โดยนำคำเหล่านี้ไปสู่การอธิบายถึงวาทกรรมต่างๆ ว่ามันคือ รากฐานของความหลากหลาย คล้ายกับต้นไม้พุ่มต่ำที่เต็มไปด้วยสีสรรค์ที่หลากหลาย และรูปแบบที่มากมาย ซึ่งเปรียบเสมือนร่มที่กำลังปกคลุมประเพณีต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน เช่น กลุ่มสมาชิกอินเดียแดง ซึ่งเป็นเผ่าทางเหนือของสหรัฐอเมริกา จำนวน 5 เผ่าที่มีการถือครองสิทธิต่างๆ ร่วมกันและก็นำมาสู่การแบ่งปันที่เท่าเทียมกัน ซึ่งแนวทางดังกล่าวนี้ ยังคงดำรงอยู่และพิสูจน์แล้วว่าสามารถเดินทางข้ามเวลาและพื้นที่ต่างๆ อย่างได้ผล

พริสซีสเน้นย้ำว่า การวิจัยเชิงคุณภาพในอนาคตต้องใช้เลนส์ที่หลากหลาย เพื่อค้นหาสิ่งต่างๆ และทำความเข้าใจ มากกว่าจะเข้าไปตัดสินใจ มากกว่าการปลดปล่อย มากกว่าการเปิดเรื่องเล่าในทัศนะใดทัศนะหนึ่ง และมากกว่าความมั่นคง พริสซีสได้จินตนาการถึงว่า สถานที่ต่างๆ ที่อุดมไปด้วยคนหนุ่มสาวที่อยากเรียนรู้ อยากพบเจอ เพื่อจักได้ทำความเข้าใจและพยายามต่อยอดความคิด และนำมาวิพากษ์กันในห้องเรียน เพื่อนำไปสู่การเขียนงานต่อไป

ในตอนท้ายของเล่มลินคอร์นและเดนซิน (Yvonna S. Lincoln and Normam K. Denzin) ได้นำเสนอบทสรุปชื่อว่า “การเตรียมการเพื่อกลับไปใช้วิธีแบบชาติพันธุ์วรรณา (Toward a “Refunctioned Ethnography”) ผู้เขียนเกริ่นเริ่มว่า อีกครั้งที่ต้องกลับมาใช้เครื่องหมายวรรคตอนในประวัติศาสตร์ของการวิจัยเชิงคุณภาพ และวิธีวิทยาเชิงคุณภาพ ที่เปลี่ยนแปลงภายหลังจากกรตีพิมพ์ “The SAGE Handbook of Qualitative Research”

ที่ตามมาด้วยเสียงวิพากษ์วิจารณ์ที่มุ่งไปสู่คุณภาพและการตีความจากนักวิจัยมากมาย ถือว่าเป็นภาระที่มีรูปแบบที่ดี เพราะผู้วิจารณ์ช่วยชี้ทางสว่างไสว โดยคำตอบที่ได้มาก็คือ “พื้นฐานความร่วมมือ” และ “การขาดเงินทุนสนับสนุน” ของวงการวิธีวิทยาเชิงคุณภาพ จึงกลับไปส่งผลให้การวิจัยแบบผสมผสานก้าวล้ำไปอย่างง่ายดาย

วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพก็ได้เสนอแนะไปข้างหน้าว่า วิธีวิทยาต้องก้าวมาจากผู้เชี่ยวชาญงานภาคสนามและผลิตตำรา เพราะตำราเดิมๆ เต็มไปด้วยข้อจำกัดเกี่ยวกับการตีความ และการสังเกตการณ์ ฉะนั้นวิธีวิทยาแบบใหม่ที่รวดเร็ว ฉับพลัน และสามารถประยุกต์เข้ากับเทคโนโลยีได้ อาทิ การใช้โปรแกรมช่วยวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพอย่าง Atlas.ti ซึ่งเป็นโปรแกรมที่ช่วยในการจัดข้อมูลที่ง่ายต่อการวิเคราะห์ ซึ่งหลักๆ นักวิจัยยังต้องทำการวิเคราะห์ด้วยตัวเอง เป็นต้น จึงมีผลต่อการประกาศบทบาทในการวิจัยด้วยวิธีวิทยาการสัมภาษณ์เชิงลึกในแบบดั้งเดิมนั้นได้สัมภาษณ์ไปถึงชาติพันธุ์ชนชั้น เพศสภาวะและเชื้อชาติ นอกเหนือไปจากความเข้าใจเกี่ยวกับตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ สังเกตการณ์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีอยู่ในการวิจัยเชิงคุณภาพแบบชาติพันธุ์วรรณนาหรือการกลับไปให้ความสำคัญกับมนุษย์ เฉกเช่น แนวคิดมนุษยนิยมนั่นเอง แต่ในรอบสองทศวรรษที่ผ่านมา กระแสความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) ได้เรียกร้องหาเหตุผลหลักฐานเชิงประจักษ์ ที่อิงแอบอยู่กับกระบวนการที่ค้นเชิงปฏิฐานนิยมมากขึ้น นอกจากนั้นเหตุผลเชิงประจักษ์ยังคงกระตุ้นให้เศรษฐกิจตลาดในระบบทุนนิยมมีตัวชี้วัดอย่างชัดเจน (Karl Polanyi, 1980) เพราะเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนั้นผลักดันให้เกิดโลกาภิวัตน์นั่นเอง (Arjun Appadurai, 1996) และด้วยเหตุนี้ การวิจัยในเชิงคุณภาพจึงต้องสูญเสียพื้นที่การวิจัยให้กับการ “การวิจัยแบบผสมผสาน” ตามมานั่นเอง อย่างไรก็ตาม

ก็ตามปัจจุบันนี้นักวิจัยปฏิฐานนิยมต่างได้ออกเดินทางห่างออกไปจากความยุติธรรมมากขึ้นทุกก้าว ด้วยการยึดติดกับหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ละเอียด การวิพากษ์วิจารณ์ ด้วยการมุ่งสู่เป้าหมาย แต่กลับไม่สนใจระหว่างทางของความเชื่อมโยงบริบท และการทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งนั่นเอง

ในอีกมิติหนึ่งของผู้เขียนชี้ให้เห็นก็คือ การเพิ่มขึ้นขององค์ความรู้เกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ งานวิจัยในเชิงคุณภาพมีบทบาทต่อโลกาภิวัตน์ค่อนข้างน้อย เพราะงานวิจัยเชิงคุณภาพมีบริบทเฉพาะ (สมศักดิ์ศรีสันติสุข, 2551) และวิธีวิทยาในการได้มาซึ่งความรู้ก็เพิ่มเติมขึ้นด้วย และพื้นที่ของการวิจัยก็ยังมีมากมายอีกด้วย ผลการวิจัยก็ได้ส่งไปให้นักวิจัยเชิงปฏิฐานนิยมใช้ได้ต่อไปในฐานะข้อมูลชั้นสอง นั่นหมายถึงว่า นักวิจัยในเชิงปฏิฐานนิยม ไม่มีโอกาสได้เข้าถึงภววิทยา (Ontology) หรือความจริงแต่อย่างใด อย่างดีพวกเขาที่มีโอกาสเข้าถึงความรู้ (Epistemology) จากนักวิจัยเชิงคุณภาพเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ความรู้จากการวิจัยเชิงคุณภาพจึงทำหน้าที่เป็นกรอบความคิดที่ใหญ่แล้วครอบคลุมไปในนักปฏิฐานนิยม จนกลายเป็นการคุมขังด้วยความรู้หรือกรอบความรู้ (Episteme) ที่มีเซลฟูโกต์ (Michel Foucault) เคยเสนอไว้ (มีเซลฟูโกต์, 2547) แต่สำหรับนักวิจัยในเชิงคุณภาพที่เข้าใจถึง ภววิทยา ญาณวิทยา และจริยศาสตร์ (Axiology) แล้วสิ่งที่จะได้ตามมาก็คือการมองไปข้างหน้า หรือ การจินตนาการถึงองค์ประกอบ โครงสร้าง ความสัมพันธ์ ดังเช่นการมองเข้าไปในอนาคตหรือการจินตนาการทางสังคมวิทยา (The Sociological imagination) ของซีไรท์ มิลล์ (C. Wright Mills, 1959) หรือตรงกับวาทกรรมของไอน์สไตน์ (Einstein) ที่ว่าจินตนาการสำคัญกว่าความรู้ (Imagine more than knowledge) นั่นเอง ฉะนั้นสิ่งที่นักวิจัยเชิงคุณภาพจักได้มาก็คือ การจินตนาการ ซึ่งมีความสำคัญต่อการวิจัยในอนาคต

คุณูปการของ The SAGE Handbook of Qualitative Research ในฐานะคู่มือในการทำวิจัยที่อธิบายความเป็นมาของกระบวนการทัศนวิธีวิทยา ญาณวิทยา การเชื่อมโยงไปสู่ทฤษฎีที่ผ่านประสบการณ์การทำวิจัยภาคสนาม จึงถือเป็นคู่มือที่สำคัญมากของนักวิจัย ดังนี้

ประการแรก คุณูปการด้านกระบวนการทัศน (Paradigms) หรือรากฐานของวิจัยเชิงคุณภาพที่มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์เป็นของตัวเอง และมีรายละเอียดปลีกย่อยขอบเขต คุณสมบัติ ตามกระบวนการทัศนของการวิจัยเชิงคุณภาพ

ประการที่สอง คุณูปการด้านญาณวิทยา (Epistemology) หรือองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิจัยเชิงคุณภาพที่ร่วมสมัยกับสังคมของการวิจัยในปัจจุบัน และการทำนายหรือการชี้ทางออกกับบทบาทและสถานภาพในการวิจัยเชิงคุณภาพในอนาคตอีกด้วย

ประการที่สาม คุณูปการด้านการเชื่อมโยงกับทฤษฎี (Theory) ที่คู่มือพยายามชี้ให้เห็นการนำวิธีวิทยาเชิงคุณภาพไปปรับใช้ทฤษฎีต่างๆ หรือการบ่งบอกถึงข้อจำกัด ขอบเขตของการวิจัยเชิงคุณภาพในด้านต่างๆ และการนำชี้ถึงจุดยืนของนักวิจัยเชิงคุณภาพด้วย

ประการสุดท้าย คุณูปการด้านวิธีวิทยา (Methodology) บรรณาธิการได้แยกออกเป็น 6 ส่วนที่สำคัญ คือ *ส่วนแรก* การกำหนดสถานการณ์การวิจัย *ส่วนที่สอง* การโต้แย้งในกระบวนการทัศนและทัศนยะ *ส่วนที่สาม* การสำรวจวิธีการวิจัยและการวิเคราะห์ *ส่วนที่สี่* ประสบการณ์จากการเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์เครื่องมือ *ส่วนที่ห้า* ศิลปะการฝึกฝนเกี่ยวกับการตีความ การประเมิน และการสร้างตัวอย่าง และ *ส่วนที่หก* การวิจัยเชิงคุณภาพในอนาคต ฉะนั้นผู้อ่านจะได้ความรู้จากวิธีวิทยา เทคนิควิธีจากประสบการณ์ภาคสนามที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน ซึ่งผู้วิจัยหรือนักศึกษาน่าจะศึกษาไว้เพื่อเป็นแนวทางในการทำวิจัยเชิงคุณภาพต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ชาย โพธิสิตา. (2550). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ.
กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- มณีมัย ทองอยู่. (2547). แนวคิดและวิธีวิทยาในการศึกษาสังคมชนบท.
ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วารุณี ภูริสินสิทธิ. (2545). สตรีนิยม : กระบวนการและแนวคิดทาง
สังคมแห่งศตวรรษที่ 20. กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- มิเชล ฟูก็อต. (2547). ร่างกายใต้บังการ = The chapter “Les corps
dociles” from Surveiller et punir. แปลโดย
ทองกร โภคธรรม. กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2549). พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษไทย
ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2551). ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ แนวสู่
การศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ. ขอนแก่น:
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2540). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ.
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2549). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Arjun Appadurai. (1996). *Modernity at Large: Culture
dimensions globalization*. Minnesota : Public Work.

- Charles Teddlie & Abbas Tashakkori. (2009). **Foundations of mixed methods research integrating quantitative and qualitative approaches in social behavioral sciences**. California: SAGE.
- C. Wright Mills. (1959). **The Sociological Imagination**. New York: Oxford University.
- Gramham Button, Edited. (1991). **Ethnomethodology and the human sciences**. New York: Cambridge University.
- Karl Polanyi. (1980). **The Great transformation**. New York : Octagon book.
- Jane Ritchie and Jane Lewis. Edited. (2003). **Qualitative Research Practice : A Guide for Social Science Studenta and Researchers**. London: Sage.
- John W. Creswell. (1994). **Research Design Qualitative & Quantitative Approaches**. California: SAGE Publications.
- Tim May, edited. (2002). **Qualitative Research in Action**. Landon: Sage.

